

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Rugsėjis – laiko pilnatis

Gal ir nėra ribos, skiriančios vasarą nuo rudens?.. Keičiasi tik šviesos tankis – geltonas vasarvidžio nėrinys tirštėja ir sunksta, šviesią nefrito gaivą keičia pilka žaluma, turinti kietą metalo atspalvį. Ir iš vėstančių tvenkinių, ilgai snaudusi ir sapnavusi, rytais sunkiu rūku kyla *melancholia nigra*, senųjų vandenų siela. Atmerkia akis ir žiūri į mus begalinės visatos akimis – tokios tolimos, juodos ir bežadės.

Ir iš tiesų – kas gi toji vasaros-rudens riba, kai susiduri su sapnu, su amžinybe, su tuo, ko negali suprasti?.. Tas žmogaus laiko kartojimasis – toks vienodas, rutininis, paprastas. Pasibaigė atostogos. Laikas į darbą. Laikas mokytis. Laikas siekti naujų tikslų. Įgyvendinti naujus projektus. Tai padeda pamiršti *melancholia nigra*. Ir tai, kad didžiosios paslaptys vargu ar pasiekiamos ir suvokiamos, galvotrūkčiais lekiant į priekį ir džiaugiantis, kad neturi laiko, kad esi labai užimtas, reikalingas, nepakartojamas ir taip toliau.

O, kokie mes visi pakartojami!.. Mes visi!.. Kokie mes juokingi, kokie naivūs, jeigu tikime savo reikšme ir savo darbų nemirtingumu...

Juk bene laimingiausi yra tie žmonės, kuriems laikas nesvarbus. Kurie nenori būti garsūs ir reikšmingi. Tik mes jau tokios laimės nebesuprantame. Mes taip įsmegome į savo vargingą ir laikiną laiką, kad bijome net pagalvoti apie amžinybę. Juk joje nebus jokių projektų ir akcijų!..

Skaitydama C. S. Lewiso „Didžiąsias skyrības“, suvokiau vieną paprastą, bet menininko savimeilei labai skaudų dalyką – visi jo menai amžinybei yra tuščia vieta. Užtat dabar labai sunkiai dūsauju, prisiminusi vasarą, kuri praėjo dirbant ir plušant prie visokių projektų ir scenarijų, rankraščių ir knygų. Dieve maloningas, juk tai neturi jokios prasmės – jokios prasmės tai didingai erdvei, tam tikrajam džiaugsmui, kuriam mes esame visi pašaukti, bet dėl savo kvailumo, naivumo ar tuštybės nueiname kitais keliais, į kitas erdves, kuriose, kaip manome, esame itin reikalingi, didūs ir nepakartojami.

Pakartojami, dar sykį sakau – pakartojami...

Tai primena ir artėjantis ruduo – liūdnas mėnulio pjautuvas, spindinti geležtė, dalijanti nakties dangų nuo sapno ir mėlyną prietamą nuo rausvo saulėtekio. Ir širdyje iš visų jėgų stengiuosi išsaugoti ne genialias mintis ar paklaikusias vizijas, košmarus, pretenduojančius į mano dvasios gelmes turintį atskleisti eilėraščių ar nervingai struktūruotą novelę, bet tas švelnias, tikras džiaugsmo akimirkas, karštas kaip pirmaprados ugnies žiežirbos, tvilkančias ir nušviečiančias mano laikiną, vargingą, koncepcijų ir planų pavergtą žmogiškąjį laiką.

Renata Šerelytė

efoto.lt nuotr.

KAS JĄ ŽINO

S. P.

*jokios prasmės gyvenimas neturi
o jei ir turi – kas ją žino, kas?
pro butelį iš rankų į rankas
žemai virš marių plaukia saulės burė*

*du susitrejinę poetos, rytas,
išildęs lapkritį vos stingstančia lava
dar tik iškilusių širdžių, ir ritas
karaliaus saulės nukirsta galva*

*į atmintį, į užmarštį, į nieką,
nors tiek gudrauta, šviesta – tepalieka
tų pokalbių beveik nei bū nei mė*

*tik buteliu ropoja riebios musės,
bylodamos – čia esam, čia nebūsime,
ir taip ramu, ir tai galbūt prasmė*

Aidas Marčėnas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

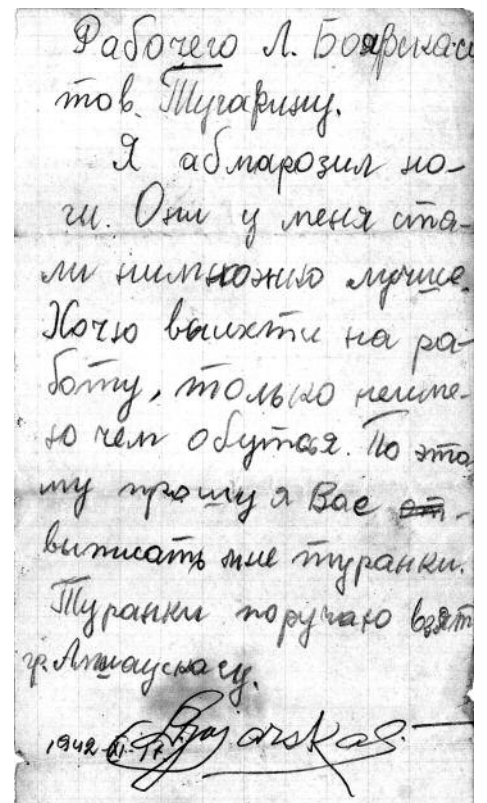
Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Rugsėjis – laiko pilnatis • **2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius.** Rašytojo užrašai. Prezidentas Valdas Adamkus • **3-as psl. Algis Vaškevičius.** Punske – miestelio praeičiai ir Vydūnui skirtos fotografijų parodos • **4-as psl. Astrida Petraitytė.** Du post scriptum Thomo Manno festivaliui • **6-as psl. Saulius Šaltenis.** Utenos gongai. Apsakymas • **7-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** Alternatyvusis gero turinio televizorius ir žiniasklaida Lietuvoje / **Kultūros kronika** • **8-s psl. Romualdas Kriaučiūnas.** Pagal proporcijas daugiausiai lietuvių apgyvendinti miestai Amerikoje/ **Kultūros kronika**

Kitame numeryje: „Humanae vitae“ enciklikai – 50 • Odesos kino festivalis – tarp meno ir politikos

Valdas ir Alma Adamkai pirmosios viešnagės Lietuvoje metu Sapieginės miškuose, 1974 m.

Tremtinio Leono Bojarsko prašymas. 1942 m. lapkričio 17 d.

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Tvarkydamas savo archyvą, suradau storą voką, ant kurio užrašyta: „PREZIDENTAS VALDAS ADAMKUS. Pokalbiai su Sigute Bojarskaite-Kačinskienė ir Gražina Linkevičiūtė-Giedraitienė“. Šalia diktofoninių įrašų – ir 15 originalių, retų nuotraukų bei du nuo laiko pageltę ir daug matę rašteliai. Pirmasis jų – pieštuku 1942 m. lapkričio 17 d. rusiškai rašytas tremtinio Leono Bojarsko prašymas draugui Turakinui: „Aš nušalaukojas. Dabar jos truputį geresnės. Noriu išeiti į darbą, bet neturiu kuo apsiauti. Todėl prašau išrašyti man aravą (туранки). Juos paimti įgalioju pil. Alšauską.“ O 1946 m. birželio 6 d. išduotoje Mys-Mastacho medicinos punkto pažymoje patvirtinama, kad iš tikrųjų L. Bojarskui buvo įvykęs širdies priepuolis ir ligonis šiuo metu yra tokiaime stovyje, kad pėsčiomis negali eiti į darbą Bykove (t. y. eiti žvejoti 60 kilometrų!), būtina palaukti, kol pagerės širdies veikla arba kol bus gautas transportas.

Šias dvi šiaulietes moteris aplankiau, Valdą Adamkų pirmą kartą išrinkus Lietuvos Respublikos Prezidentu. Viliuosi, kad „Draugo“ skaitytojams bus įdomūs pasikalbėjimai su Prezidento ir Almos Marijos Nutautaitės-Adamkienės artimaisiais.

ADRESAS, TURINTIS DIDELĘ PRASMĘ

Kai 1941 m. birželio 14-ąją atvažiavo jie, Leonas Bojarskas labiausiai pergyveno, kad vaikams nespėjo gražinti pažymių knygelių, suimamas prasė išleisti atsiskaityti su mokykla. „Nu, dajot“ (Na, duoda (rus. žargonas), – sakė vienas iš trijų, o Marijai Bojarskienei patarė taip graudžiai neverkti, tik išidėti šiltų rūbų. Nėra ko pergyventi, atseit, kadangi trys maži vaikai, o mažiausiam vos pora mėnesių, „tikrai liksit kartu su vyru“.

Nors atsiskaityti su mokykla neleido, mokytojų Bojarskų šeimai drauge su kitais šiauliečiais net trejetą parų teko pralaukti gyvulinuose vagonuose stotyje, kol traukinys pajudėjo į nežinią. Kažkam iš kaimynų pranešus, mažiausiąjį norėjo su savim pasiimti iš Telšių atskubėję giminaičiai Nutautai, jau ir visi dokumentai buvo sutvarkyti. Deja, nespėjo. Traukinys pajudėjo, palikdamas perone alpsantančią Marijos Bojarskienės seserį.

Šiandien, nuo tos baisios dienos praėjus daugiau kaip pusei amžiaus, ją prisimename su Bojarskų dukra Sigute Kačinskienė, vėl gyvenančia tame pat name Šiauliuose, Birutės g. 28. Gal ir nepaminėčiau kitu atveju rašydamas apie šią šeimą tikslaus adreso, šįkart jis turi didelę prasmę: Lietuvos Respublikos pase esantis spaudas tvirtina, kad tai – Valdo Adamkaus pirmoji Lietuvoje registracijos vieta.

JAV, 1993 m. Kalėdos. Iš k.: Almos Adamkienės mama Ona Nutautienė, Sigutė Kačinskienė, Almos Adamkienės sesuo Dana Daugirdienė (mirė 1994 m.), stovi Laura Daugirdaitė-Juškienė, Alma Adamkienė, Raimundas Juškus

„VAŽIUOK Į MŪSŲ NAMUS ŠIAULIUOSE“

„Suspėsime pakalbėti apie giminystę su Prezidentu“, – gražiai šypsosi ponია Sigutė, pasiūlydama senų nuotraukų albumą, kuriame ir krūvelė Jakutiją primenančių dokumentų, laiškų, net tėvelio rašytas dienoraštis.

Atrodo, šių namų šeimnininkė teisi: iš karto negrižę mintimis atgal į šios šeimos istoriją, pergyvenimus, daug ko iki galo nesuprasime.

Tą ramiai, tyliai, atokiau nuo miesto šurmulio nutolusią gatvę ji dažnai sapnuodavo likimui nunešus pernelyg toli – į Lenos žiočių salą – Mys-Mastachą. Tuos laikus jai labiausiai primindavo pusseserės Al-

mos, atvykstančios su tėvais iš Telšių per didžiąsias šventes, prisiminimas, drauge praleistos vasaros prie jūros. Tik jų buvo taip mažai.

„Tik tėvų pagarba vienas kitam, didžiulė meilė, kurią jie skleidė aplinkiniams, padėjo išlikti gyviems“, – sako S. Kačinskienė, rodydama porą to laikotarpio nuotraukų – dabar ji negalėtų pasakyti, kaip jos atsirado, nes ten, Dievo užmirštame kampelyje, nebuvo ne tik fotografo.

Kai juos atvežė, be vietinių gyventojų jakutų čia surado jau anksčiau atvežtų tremtinių – karelių, suomių, Pavolgio vokiečių, kazachų. Šitų tautybių nelaimėliai buvo išblaškyti visuose aplink esančiuose pusiasaliuose – Bykove, Trofimovske, Tit Aruose. Kaip tokiomis nežmoniškoms sąlygomis išgyventi, mokė pirmieji tremtiniai.

„Į Mys-Mastachą pakliuvome su labai įdomiais žmonėmis – buvusių aukštų valdininkų Endziulaičio, Černeckio, Putvinskio-Pūtvio, Papeckio šeimomis, čia buvo daug inžinierių, mokytojų“, – prisimena S. Kačinskienė.

Iš pradžių visi jie, per 60 žmonių, gyveno drauge jurtoje. Šildėsi dviem krosnelėmis, vadinamomis „buržuikomis“, ir savo kūnais. Porą metų taip. Gamta labai atšiauri – augmenijos beveik nėra, tik samanų, jokių kelių. Vyrai tapo žvejais. Bado šmėkla visą laiką buvo šalia. „Tėvas alpo iš bado, mama ragino nors truputį pavalgyti, tačiau jis šnabzdėjo: „Vaikams“. Mes matėme, kad tėvelio laukia toks pat likimas, kaip Valdo Adamkaus pusseserės Gražinos motinos ir brolių, kurie badu mirė tame pačiame barakelyje“, – pasakodama jaudinosi ponია Sigutė. Gražiną Linkevičiūtę, buvusio Šiaulių burmistro dukterį, tapusia našlaite, priglaudė Bojarskų šeima. Su Sigute jos drauge mokėsi mokykloje-internate Bykove, kur po to, kai Mys-Mastache visai neliko žuvų, persikraustė visi.

Nukelta į 5 psl.

Valdas Adamkus (k.) su tėvo seseria Filomena Adamkavičiūtė-Taruliene ir Sigute Kačinskienė.

Nuotraukos iš Leono Peleckio-Kaktavičiaus asmeninio archyvo

Punske – miestelio praeičiai ir Vydūnui skirtos fotografijų parodos

Algis Vaškevičius

Netoli nuo Lietuvos ir Lenkijos sienos esančiame Punske, istoriniame pastate šalia bažnyčios Žolinių išvakarėse buvo atidarytos dvi naujos fotografijų parodos. Vienoje iš jų – Punsko istoriją atspindinčios senosios fotografijos, o kita paroda pavadinta „Vydūnas – žinomas, bet nepažintas“. Jos autorė – žurnalistė, fotomenininkė Lilija Valatkienė.

Parodų atidaryme Punsko valsčiaus viršaitis Vytautas Liškauskas pasidžiaugė, kad senasis miestelio pastatas, kuriame prieš šimtą metų veikė Punsko valsčiaus įstaiga tarnauja naujai paskirčiai, čia rengiamos parodos. Senosiose Punsko fotografijose, kurias pas vietos gyventojus surinko moksleiviai, atspindėta miestelio praeitis, įamžinti vietos žmonės, kurių jau nėra. Viršaitis džiaugėsi, kad iš 4,5 tūkstančio Punsko gyventojų bent 400 šoka, dainuoja, groja ar vaidina. Nuotaikingą koncertą parodų atidarymo proga surengė ir „Tėviškės aidų“ kapela bei dainininkai.

„Ruošdami senųjų Punsko fotografijų parodą, į šį projektą įtraukėme vietos moksleivius, kurie labai noriai lankė kaimus, prašė žmonių paskolinti senų nuotraukų iš jų albumų. Žmonėms tos fotografijos yra labai brangios, tad mes jas tik pasiskolinome, nuskenavome parodai ir vėl gražinome. Moksleiviams tai buvo nauja įdomi patirtis, nes žmonės ir nemažai papasakojo apie Punsko praeitį, apie savo giminaičius, kurių jau nėra tarp mūsų“, – džiaugėsi mokytoja Alicija Krakauskienė.

Paroda apie Vydūną surengta įgyvendinant bendrą Pagėgių savivaldybės viešosios bibliotekos ir Punsko valsčiaus projektą, kurį finansavo Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programa. Pagėgių bibliotekos vadovė Ramutė Vaitkuvienė pasidžiaugė, kad visai neseniai šiai bibliotekai iškilmingai suteiktas Vydūno vardas.

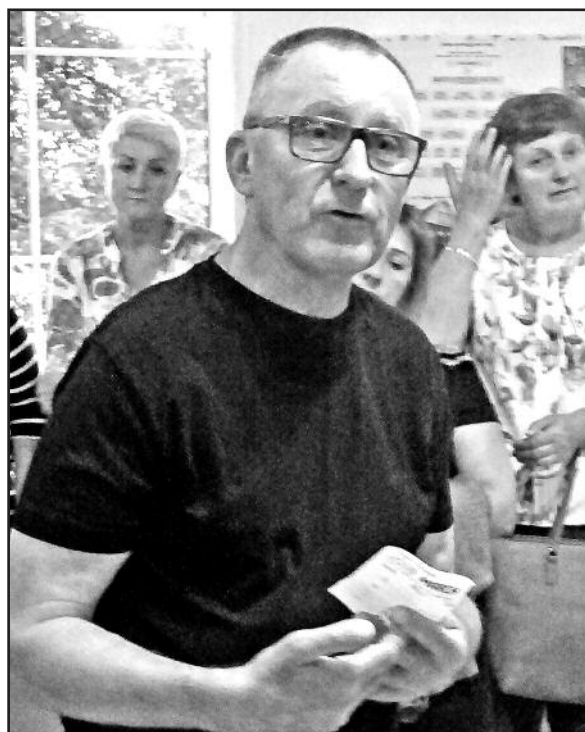
„Mes išsigijome tikrai puikią parodą, kurią galėjome atvežti ir į Punksą. Šie metai yra paskelbti Vydūno metais, vyksta labai daug jam skirtų renginių, o L. Valatkienės fotografijos įdomiai pristato ir Vydūną kaip asmenybę, ir vietas, su kuriomis jis buvo susijęs“, – sakė R. Vaitkuvienė.

Savo parodą pristatydama L. Valatkienė sakė, kad jau šių metų pavasarį Pagėgiuose prasidės šios parodos kelias po įvairias vietas, supažindinant su Vydūno asmenybe, jo darbais, ir tas darbas toliau tęsiasi, nes visi šie metai yra jubiliejiniai Vydūno metai.

„Iš pat pradžių mes turėjome gerą idėją, turėjome planų ir minčių, bet trūko pinigų. Gavus finansavimą iš projekto, visa tai galėjome įgyvendinti. Čia tilpo tik dalis fotografijų, nes jų yra daug. Dėvyniuose parodos stenduose pristatau filosofo, rašytojo, muziko, dramaturgo, lietuviybės skatintojo asmenybę, jo darbus, jį supusius artimus žmones. Man pačiai labai brangi nuotrauka su garsiaja arfa, kurią Vydūnas labai brangino ir kuri yra sugrįžusi į Kintuose esantį Vydūno kultūros centrą“, – pasakojo parodos apie Vydūną autorė.

Lilija Valatkienė pristatė parodą apie nepažintą Vydūną

Vytautas Juška džiaugėsi čia išsaugotu lietuviškumu

Šios parodos autorė, apkeliavusi Vydūno gimtąsias ir laikinas prieglaudas, kūrybos ir darbo vietas, po kruopelę rinko išbarstyta istorinį palikimą, aktualizuodama mūsų didžiojo filosofo ir mąstytojo Vydūno svarbą, jo literatūrinio palikimo unikalumą, kuriame ryškiai atsispindi ir kasdienybės trupumas. Šią parodą sudaro fotografijų ciklai, atskleidžiantys jo veiklos ir gyvenimo kelią iš mažosios Lietuvos per Tilžę į Vokietiją bei sugrįžimą atgal, į Bitėnų kapinaites.

Įdomu tai, kad parodos autorė šiuos darbus –ko-

liažus sukūrė naudodama autorinę techniką, Nukeldama parodos nuotraukų žiūrovus į Tilžę, Detmoldą Vokietijoje, Kintus, Bitėnus, L. Valatkienė suteikia ir unikalią progą susitikti su žmonėmis, vyduniečiais, kurių lūpose Vydūno mokymai gyvena iki šiol, pabrėždama tų žmonių suformuotas vertybines nuostatas.

Patį autorė parodos atidarymo metu papasakojo apie keletą tokių žmonių, kurie šventai saugo Vydūno atminimą ir gyvena su juo. Šių žmonių fotografijos taip pat yra eksponuojamos parodoje.

Parodų Punske atidaryme dalyvavęs kraštiečių kultūrologas Vytautas Juška, penkiasdešimt savo gyvenimo metų praleidęs Australijoje sakė, kad jau labai seniai norėjo aplankyti Punsko kraštą, susitikti su vietos žmonėmis ir pasidžiaugti čia išsaugotu lietuviškumu.

„Aš gimiau Anglijoje ir 50 metų praleidau Australijoje, bet Lietuva ir lietuviškumas man visada buvo svarbiausi. Manau, kad Vydūnas yra svarbus ir jums, Punsko krašto žmonėms, nes jis taip pat gyveno sudėtingoje aplinkose, aplink buvo daug jėgų, kurios nepalaikė lietuviybės, siekė nutautinti, bet Vydūnas niekada nepasidavė, neišdavė savo idealų ir liko „sau žmogumi“, liko didžiu lietuviu“, – sakė svečias.

Jis pasidalino įdomiais prisiminimais apie tai, kad jo tėvas Australijoje, Melburne taip pat kaip ir Vydūnas buvo choro vadovas, mokė choristus lietuviškų dainų, o pats V. Juška dainavo jaunimo chore. Ten taip pat buvo labai svarbu išsaugoti lietuvių ir meno kolektyvai, chorai, kapelos labai daug prie to prisidėjo ir iki šiol prisideda.

„Apsilankęs Punsko krašte, pajaučiau jūsų stiprybę, energiją, kurie stumia pirmyn, labai stiprų lietuviškumą ir entuziazmą. Tai nuteikia optimistiškai, nes išeivijoje, emigracijoje turime dėti visas pastangas, kad nenutautėtume“, – sakė svečias.

„Tėviškės aidų“ kapelos muzikantai

Stenduose – Vydūno gyvenimo ir kūrybos akcentai.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

Du post scriptum Thomo Manno festivaliui

Astrida Petraitytė

Atvažiuojantieji liepą į Nidą dėl Thomo Manno festivalio ir nelinkusieji „laisvu laiku“ įsijausti į kurortinį režimą, gali čia rasti ir daugiau kultūrinių pramogų. Viena iš naujų galimybių – Eduardo Jonušo namai, didžiajam Kuršių nerijos paveldo puoselėtoji iškeičius Anapilin, jo našlės Vitalijos Jonušienės rūpesčiu atverti visuomenei (dėl apsilankymo pravartu tartis iš anksto).

Buvusi ilgametė Thomo Manno muziejaus direktorė ir festivalio vadovė V. Jonušienė, prieš keletą metų pasitraukusi iš vadovaujančių pareigų, dabar yra atsidėjusi vyro palikimo puoselėjimui. Tautodailininkas E. Jonušas (1932-2014), kaip reta kuris atsikėlėlis (Nidoje šis žemaitis įsikūrė 1970 m.) buvo pajautęs šio krašto dvasią ir priėmęs atsakomybę už istorinio-kultūrinio paveldo puoselėjimą. Štai dar 1976 m. ties Pervalka radosi medžio skulptūra, įamžinanti iš užpustytojo Karvaičių kaimo kilusį Karaliaučiaus eruditą Liudviką Rėzą; miško kapinaitėse ties Nida atstatytas paminklas Gotliebui Davidui Kuwertui ir jo sūnui Georgui Davidui, kopų apželdintoji; senosiose Nidos kapinaitėse ir restauruoti, ir atkurti antkapiniai krikštai; pagal senuosius brėžinius padirbdintas kurėnas ir t.t.

Esu ir anksčiau lankiusis Jonušų namuose – kaip „žurnalistė“ kalbinusi jau neįgaliojo vežimėlyje sėdintį senąjį kuršį (šį užpelnytą titulą laikė garbingiausiu), išgirdusi paliudijimus ir apie nuotykingus, ir apie graudžius ar absurdiškus susidūrimus su sovietine realybe. (Štai apie paminklą Kuwertams: „Originalią sudaužė metalo laužui tuoj po karo, kai atvažiavo gyventi naujakuriai. Gavo už metalą 3 rublius. Paminklas buvo juvelyriskai atlietas – nesunkiai pasidariau brėžinukus, turėjau likusių nuotraukų, žinojau, koks mastelis... Miškininkai išsaugojo, jie man padėjo, kapelius sutvarkė, tvorą aptvėrė.“*).

Šalia savo visuomeninės misijos, Jonušas buvo ir produktyvus dailininkas, be to – aistringas kolekcionierius, kaupęs savo namuose ir senovinius buitines rakandus, ir muzikos instrumentus, ir pan. Tad šeimos namas – medinis, atliepiantis krašto tradicijas (su žirgeliais ant stogo) – paskutiniu Jonušo gyvenimo periodu buvo tapęs tikru muziejumi. Turistai vokiečiai jau ir tuomet susižinoję čia apsilankydavo. Dabar šiems namams suteiktas VšĮ (Viešosios įstaigos) statusas, o Neringos savivaldybės dėka, kelio atšaka, einanti pro Jonušo namus bei greita stovinė Nidos dailininkų kolonijos pastatus, tapo Eduardo Jonušo gatve.

Buvodama festivalyje nutariau ir aš su keletu bičiulių aplankyti šią jau oficialią kultūros įstaigą – p. Jonušienės buvome maloniai priimti. Pirmame aukšte pasijutome tarsi senienu muziejuje – čia ir buitines rakandai (pvz., molgių), ir vokiškų peršautų šalmų galerija, ir senovinės fisharmonijos, gaila,

Vitalija Jonušienė aprodo Jonušo namų vidų.

A. Petraitytės nuotr.

neveikiančios – atrestauravus būtų galima šiuose namuose rengti kamerinius senosios muzikos koncertus (o poezijos vakarai išties vyksta). Erdvios patalpos sienas puošia bičiulių dailininkų darbai: štai žvilgsnį patraukia Vytauto Cipliausko tapytas grupinis Jonušų šeimos portretas... O antrasis, mansardinis, aukštas – Jonušo paveikslų galerija, čia sutelktas vienas pakutinių ciklų – „Penktasis planetos ciklas“, simboliniai, siurrealizmu perpinti kone apokaliptiniai vaizdiniai.

Namų šeimininkė mums priminė ir Jonušo gyvenimo dramatiškumą (nuosprendis 25-iesiems Sibiro lagerio metams, laimei, sutrumpėjęs iki šešerių), nuolatinę įtampą – ir čia, Nidoje, tarsi pabėgęs nuo KGB akies, buvo nuolat „globojamas“ kokio rūpestingo „draugo“.

Senosiose (etnografinėse) kapinaitėse šalia Nidos ev. liuteronų bažnyčios verta stabtelėti prie E. Jonušo kapelio – ne tik pagarbos duoklę jo atminimui atiduodant, bet ir įvertinant: imanu ir šiandien ant žymaus žmogaus kapo ne marmuro ar granito luitą užritinti (kiek vaikščičiau po šias kapinaites, tiek akį režia pompastiškas buvusio mero pagerbimas), o pasitelkiant naujesnę, tvaresnę medžiagą, kukliai ir stilingai senųjų krikštų tradiciją pratęsti. Žinoma, verta pasivaikščioti po visas kapinaites – dar išvysime ir senųjų, apsamanoti pradedančių krikštų, ir visą „galeriją“ atkurtųjų – Jonušo sumanytą, dabar atnaujintą, ir žymiojo viešbutininko H. Blode's antkapį, iš drūto medžio išskobtą...

* * *

Eduardo Jonušo kapas senosiose Nidos kapinaitėse

Thomo Manno kultūros centras veikia prie Thomo Manno memorialinio muziejaus ne tik organizuoja festivalį, liepos savaitę pripildantį Nidos erdvę intelektualios kultūros. Leidybinė centro veikla, regis, pastaraisiais metais vis intensyvesnė. Galima džiaugtis, kad neapsiribojama festivalio „ataskaitomis“. Leidžiami „Nidos sąsiuviniai“ su skaitytais pranešimais, o plačiau pristatomas būtent šis – Mažosios (ar: Prūsų) Lietuvos – regionas, nesibaiminant vokiškosios praeities šmėklų.

Šio Thomo Manno festivalio metu aptikau, tad paskubėjau įsigyti ir estetiniu, ir pažintiniu požiūriu vertingą leidinį, 2017-iais centro išleista kartu su Neringos muziejais. Į šią instituciją ne taip seniai sujungti trys Nidoje veikiančios muziejukai: Kuršių nerijos istorijos muziejus, Thomo Manno memorialinis muziejus ir Žvejo etnografinė sodyba. Taigi leidinys, kuriuo dabar džiaugiuosi – „Vaizdai iš Lietuvos. Roberto Minzloffo etnografinių scenų albumas“ (jis dvikalbis – tekstai ir lieptuvių, ir vokiečių kalbomis).

Leidėjų žiniomis, vienintelį senąjį Minzloffo „Vaizdų iš Lietuvos“ egzempliorių saugo Berlyno valstybinė biblioteka. Bet nidiškių leidinys nėra „pirminio šaltinio“ 1894 m. Tilžėje išleisto Minzloffo fotoalbumo pakartojimas. Sudarytojai – dr. Lina Mo-

Eduardo Jonušo namai – muziejus

Nukelta į 5 psl.

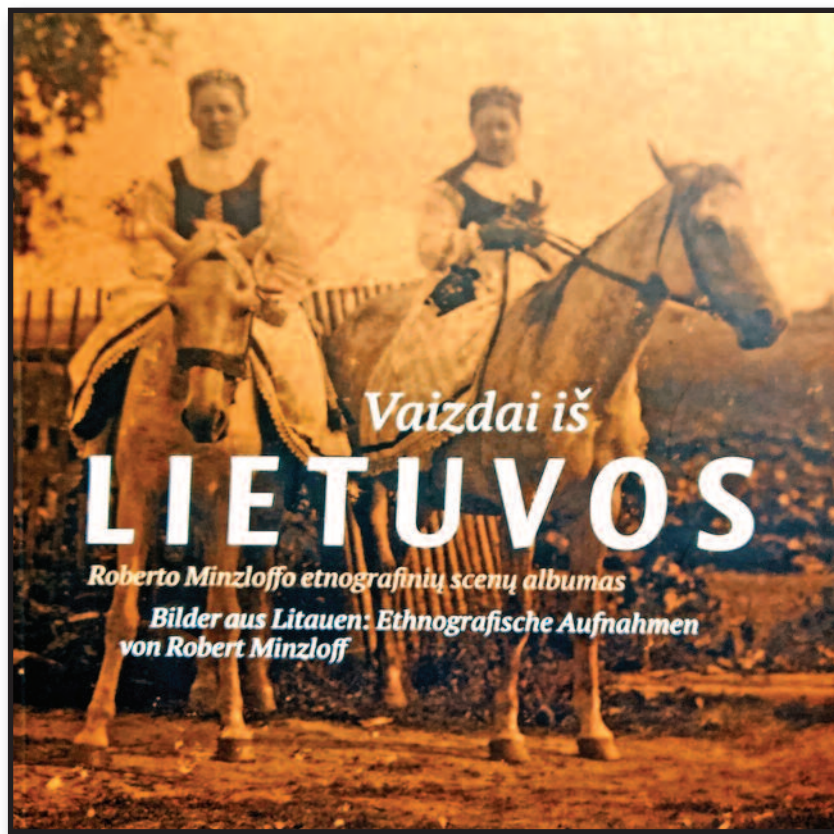
Atkelta iš 4 psl.

tuzienė ir dr. Vasilijus Safronovas – pasistengė kur kas labiau mus praturtinti ir istorine, ir iliustracine medžiaga. Štai L. Motuzienė pristato šį leidybinį projektą, o Vasilijaus Safronovo ir Evos Pluhařovos-Grigienės straipsniai įveda mus į istorinį kontekstą. Be to, į vieną sudėti anuomet buvę du atskiri leidinukai: Minzloffo fotografijų albumėlis ir jį komentuojanti Girėno (t.y. Georgo Sauerweino) brošiūrėlė.

L. Motuzienė pažymi dvejopus šiandieninio leidinio tikslus: viena, pateikiami XIX a. pabaigos Prūsijos lietuvių gyvenimo (jų buities, aprėdų) vaizdai, antra, siekiama „plačiau pristatyti R. Minzloffą kaip fotografą, XIX-XX a. sandūroje daug dirbusį ir Kuršių nerijoje“ (p. 8). Regis, dažniausiai jo darbuotasi Juodkrantėje, tuomet populiariaesniame už Nidą kurorte: „Neatsitiktinai R. Minzloffas išleido specialią suvenyrinių atvirukų su kietu pagrindu seriją pavadinimu „Schwarzort“: išliko vienintelė šios serijos nuotrauka („Blick auf dem Landungssteg“) su prielaukos vaizdu“ (p. 11). Beje, ne tik šiuo atviruku, priklausančiu Liudviko Rėzos kultūros centrui, praturtintas leidinys – regime ir daugiau Minzloffo pavienių (neįėjusių į „Vaizdus iš Lietuvos“) nuotraukų. Juk šis Tilžės fotografas išleido daugybę atvirukų su Kuršių nerijos atvaizdais, ant daugelio – užrašai „Gruss aus Litauen“. Fotoalbumą palydinčiame Sauerweino tekste, matyt, išreikšta visuotinė Rytų Prūsijos gyventojų – tiek vokiečių, tiek lietuvių – nuostata: už sienos – Rusija, o ne „Didžioji Lietuva“. Pasak Motuzienės: „Galima manyti, jo smalsumą Prūsijos lietuvių etninės tradicijos apraiškomis skatino ne tik pažintis su Georgu Sauerweinu, bet ir Tilžėje, kur jis gyveno, veikusi Lietuvos literatūros draugija (t.y. Litauische Literarische Gesellschaft** – A.P.), kurios vieši renginiai, reprezentavę Prūsijos lietuvių kultūrinį savitumą, pritraukdavo visuomenės dėmesį“ (p. 13).

Ir istorinį kontekstą, ir Minzloffo projekto aplinkybes detalčiau aptaria Klaipėdos universiteto istorikas V. Safronovas bei Berlyno Humboldtų universitetui atstovaujanti E. Pluhařová-Grigienė. Pastaroji šiame leidinyje perspaudina pakoreguotą tekstą („Iliustruota poezija“) iš savo Vokietijoje išleistos knygos apie Klaipėdos krašto fotografijas – taigi galime džiaugtis, kad žinia apie Minzloffą bei Sauerweiną yra plačiau pasklidusi. Safronovas aptaria po Pirmojo pasaulinio karo Vokietijoje išplitusį patriotinį turizmą – organizuotos išvykos ir į Rytprūsius, lankant buvusių mūšių vietas, ten pastatytus atminimo paminklus, nors domėjimąsi Lietuva bei Mozūrija imta skatinti jau XIX a. viduryje. Beje, gal pernelyg jautri istoriko reakcija į šį Prūsų Lietuvos ir lietuvių pažinimo skatinimą – jam tai regisi krašto „suprekinimu“ (p. 27)? Safronovas pripažįsta kad ir patys Prūsų Lietuvos gyventojai nebuvo pasyvūs, būrėsi į kultūrinę, net politines organizacijas.

Taigi, iš tekstų paaiškėja, kad „pagrindinis albumo iniciatorius buvo Georgas Sauerweinas – Hanoverijoje gimęs, kelias dešimtis kalbų per savo gyvenimą pramokęs poliglotas“ (p. 27). XIX a. 8-ame dešimtmetyje ilgesniam laikui įsikūręs Prūsų Lietuvoje, jis skatino lietuvius „nepasiduoti modernizacijai ir civilizacijai, bendrauti lietuviškai, rūpintis lietuvių kalbos padėtimi, „gaivinti“ nunykusius pa-

„Vaizdai iš Lietuvos. Roberto Minzloffo etnografinių scenų albumas“

ročius ir „savąją senovę“ (p. 28). Sauerweinas keliavo su Minzloffu į kaimus, prašė lietuves puošti dar prieš šimtmečius dėvėtai rūbais – taip ir gimė fotografo albumas bei jį palydinti „Girėno“ brošiūra. Albumas kiekybiškai ne toks ir turtingas, jame tik 16 nuotraukų (visas ir regime nidiškame leidinyje), bet daugeliu vaizdų ir šiandien negalime atsigėrėti – o labiausiai turbūt moteriškių (merginų ir visai senųjų) aprėdais! Bet ir buities scenos, darbų epizodai sudomins – lietuviškosios prievartavimo ar audimo staklių; išvysime ir kraštovaizdžio nuotraukų – štai Šešupė, „pasienio tarp Vokietijos ir Rusijos upė“...

Minzloffo nuotraukos, pripažįstama – režisuotos: vargu ar taip pasipuošusios merginos lesino vištas, grėbė šieną ir pan. Bet tai nei menkina fotografijų vertę, nei nuneigia demonstruojamų tautinių rūbų autentiškumą.

Malonu skaityti entuziastingą Girėno - Sauerweino lietuvių gynimą, kas be ko – ir žavėjimąsi lietuviškomis, jų apdarais. Savo tekstą jis konstruoja kaip polemiką tarp Lithuanus (senovės, vietinių papročių gynėjo) ir Ger-

Vaizdelis iš R. Minzloffo albumo

manus (taigi provokiškai nusiteikusių civilizacijos gerbėjų). Bet Germanus oponuoja, galima sakyti, tik *pro forma* – jis greit pasiduoda lietuvių apžavams....

Leidinio sudarytojos Motuzienės padėka dr. Nijolei Strakauskaitei už šio teksto transkribavimą, parengiant jį vertimui, liudija, kokio kruopštaus triūso pareikalavo Minzloffo „Vaizdų iš Lietuvos“ atgimimas...

*Astrida Petraitytė. Meniška ir maištinga senojo kuršio dvasia. Eduardui Jonušui

(1932–2014) atminti. In: Kultūros barai, 2014 Nr. 5

** Mažosios Lietuvos enciklopedija (t. 2; 2003)) draugiją pristato kaip pirmą mokslinį lituanistikos tyrimo centrą pasaulyje, įkurtą 1879 m. Tilžėje. „D-jos statusas aptartas A. Bezenbergerio ir kt. Klaipėdoje 1879 II 23, paskelbtas X 14 steigiamajame susirinkime Tilžėje. Svarb. tikslas – tirti liet. kalbą, tautosaką, kultūrą, ist., raštiją ir literatūrą, saugoti ir propaguoti kultūros paminklus“ (628).

Adamkus

Atkelta iš 2 psl.

Iš to laikotarpio išlikusi Mys-Mastacho medicinos punkto vedėjo pažyma, kad 1946 m. birželį Leoną Bojarską ištiko širdies priepuoliai ir kad tokios būsenos ligonis negali pėsčiomis eiti žvejoti į Bykovą (60 kilometrų!).

IR TĖVUI, IR MAMAI BUVO NUŠALĖ RANKŲ IR KOJŲ PIRŠTAI.

Nuo dešimties metų privalėjo dirbti ir vaikai, kad gautų išganingą maisto kortelę. Vasarą visai dienai išgrūdavo juos į didžiulius „čianus“, ten pildavo žuvis, o vaikai jas dėliodavo.

S. Kačinskienei atrodo, kad nuo mirties juos išgelbėjo karas. Amerikiečiai per Tikso uostą, kuris buvo už 30 kilometrų, plukdydavo laivais maisto produktus. Navigacijos metu atplukdydavo, o paskui jau rusų laivai paėmė ir veždavo tuos produktus gilyn į Rusiją. Vienas toks laivas įstrigo tarp ledų. Jaunimas jį aptiko. Sargybinis pasirodė esąs didelis gražius, brangių daiktų mėgėjas. Už auksinį žiedą, laikrodį, auskarus leido pasiimti maisto. 30 kilometrų pėsčiomis parnešti vaikams maisto ėjo ir M. Bojarskienė. Deja, baigėsi toji istorija liūdnei, kaip ir daugelis tose Arkties platybėse – kai išaiškėjo, kad trūksta produktų, sargybinis pats įskundė porą tremtinių, ir šie buvo nuteisti už vagystę.

Tėvai, nors ir matydami beviltišką padėtį, vaikus ra-

gino mokyti. Internatai buvo toli nuo namų, išvažiuodavo vaikai rudenį ir grįždavo tik pavasarį. Kai dar buvo drauge, kaip šviesiausias ponias Sigutė prisimena tas dienas, kai ateidavo Vasario 16-oji ar šv. Velykos. Tėvas – prisiekęs tautininkas, šaulys – liepdavo neiti į mokyklą. Išsaugotame ketvirtos klasės baigimo pažymėjime, gautame 1944 metais, riebiomis raidėmis įrašyta pastaba, kad sumažintas elgesys už Velykų šventimą. „Vasario 16-osios rusai nepajusdavo, nežinojo tos datos“.

„1950 metais tėvelis buvo jau visiškai invalidas. Tada mums leido išvažiuoti į pietinę Jakutiją, kur geresnės gamtinės sąlygos. Pinigų bilietams atsiuntė tėvelio sesuo iš Lietuvos“, – prisimena S. Kačinskiene.

Pietų Jakutijoje jaunesnieji jos broliukai pirmą kartą pamatė vištą, pieną, sužinojo, kaip auga bulvės.

Sigutei baigus Jakutuko pedagoginį institutą ir įgijus fizikos ir matematikos specialybę, pradėjus mokytojauti, 1956 metais buvo priimtas įstatymas, kad mokytojai ir jų šeimos turi teisę grįžti. Deja, gaudama pasą mergina buvo priversta pasirašyti popierius, kad gali važinėti po „placiąją tėvynę“, bet į Lietuvą sugrįžti – ne. „Neklausyk, dukra, važiuok tiesiai į Lietuvą“, – pasakė tai išgirdęs tėvas. „Kur, tėveli?“ – „Važiuok į mūsų namus Šiauliuose“.

Kai po penkiolikos metų, nešina mediniu tėvo sukaltu lagaminėliu, pravėrė gimtųjų namų duris, čia rado gyvenančius 24 žmones. Priglaudė senukai, gyvenę kieme, buvusioje jų skalbykloje. Nors laukė dar daug išmėginimų, tačiau gerų žmonių buvo daugiau – dar syki į šiaurę nebeišvežė.

Tęsinys kitame numeryje

Krautuvės Utenio aikštėje, 1932.

Utenos kraštotyros muziejaus nuotr.

Saulius Šaltenis

UTENOS GONGAI

Apsakymas

– **M**ano akys kaip lėkštės pilnos ašarų, – pasakė kirpėjas Finkelis, – bet aš norėčiau išgirsti šią istoriją iki galo.

Paskutinė vasaros saulė leidosi už skardinių Utenos stogų, žibalo krautuvės ir mergaičių gimnazijos. Finkelis išplakė putas ir išmuilavo mano galvą.

– Mano vyresnysis brolis nemėgo kirptis, todėl jūs jo ir nepamenat, – pasakiau, – nors jam plaukai uždengdavo akis ir trukdydavo boksuotis. Tiesa, ar jums neteko girdėt, kad brolio treneris Vilkickas buvo geriausias Šociko jaunystės draugas, ir, kaip žmonės šneka, smūgiuodavo kaire ir abiem geriau už Šociką. Bet niekada nesiryžo to parodyt, nes Šocikas būtų nusizudęs. Ir tada Vilkickas susikrovė į lagaminą pirštines, karčiai šypsodamasis, apkabino per pečius jaunystės draugą ir išvažiavo į Uteną, norėdamas pamiršt ringą. Tuo metu

mano brolis stengėsi numarinti savo širdyje nelaimingą meilę juodajai Juditai.

„Aš norėčiau nusipirkti trofėjinį dviejų cilindrų motociklą su priekaba, – kalbėdavo mano brolis, – nes motociklas geriausias vienišo žmogaus draugas.“

Judita gyveno vilnų karšykloj ir kiekvieną rytą virš karštų karšimo mašinų džiovindavo juodus savo plaukus.

– Jeigu tu mane tikrai myli, – pasakė kartą ji, – tai suvalgyk sauja nesukuotų vilnų.

Ir mano brolis kramtė prakeiktus avių plaukus, ir net nepastebėjo, kaip švilpudamas išdygo duryse geriausias Utenos chuliganas Davydavičius Davidkė. Judita aistringai prisiglaudė prie jo, ir jis pabučiavo ją į vyšnines lūpas, tuo pačiu metu įžūliai tebešvilpčiodamas lūpų kampu... Ir jeigu neklystu, tai jis, Davidkė, iš jūsų akinių

padarė pensnė?

– Ne, aš pats išsiblaškęs ant jų atsisėdau.

– O, tai jūs tada dar laimingas žmogus, – pasakiau.

O mano brolio širdis buvo liūdna kaip prieš mirtį. Šešiolikos metų jis neturėjo pinigų motociklui ir tramdydavo širdį naikinančią liepsną pasiutusiai lėkdamas nuo mergaičių gimnazijos kalno mūsų išaugtu vaikišku vežimėliu. Jums neteko dalyvauti automobilių lenktynėse? Ir kai jį, prašvilpiantį ties posūkiu žvėrišku greičiu ant vienos kojos, pamatė susimastęs Vilkickas, jis iš karto suprato, kad ne viskas prarasta, kad tokių šaltakraujų ir ryžtingų žmonių kaip mano brolis seniai laukia ringas.

Žibalo krautuvės stogas liepsnojo nuo raudonos saulės. Kirpėjas Finkelis, liūdnam apžiūrinėdamas mano galvą, į odinį diržą pustė skustuva, ir aš norėjau, kad jis neužmirštų apipirkšt mano paukšio odekolonu.

Finkelis užkabino duris, nes aš buvau paskutinis, kurį jis šiandien skuto, atlenkdamas ausis ir lėtai iki užsimiršimo pustydamas skustuva. Ir nuo vienodo diržo pliaukšėjimo aš jaučiausi esąs miegą keliančiam ir kutenančiam odekoloniniam lietuj, kuris dulka virš ratais išvažinėto kooperatyvo kiemo, pa juodusiom skiedrom dengtos šokių salės ir vilnų karšyklos.

– Aš nė karto gyvenime nemačiau bokso, – užsi galvojęs pasakė Fin-

kelis, – ir nežinau, ar yra malonu boksuotis.

– O, taip, – pasakiau. – Kaip šiandien prisimenu parodomąsias varžbas mergaičių gimnazijos scenoje, įvykusias po iškilmingo Tarptautinės moters dienos minėjimo. Akyse tebestovi baltos teisėjaujančio Vilkicko kelnės, nutviekstas ringas fanerinių berželių ir laukais vingiuojančio kelio fone ir malonus ausiai lyg sidabriniai varpeliai gongo skambesys... Mano brolis turėjo susitikti su Davydavičium, dalyvaujančiu varžybose kaip laisvas boksininkas. Jis pripažino tik grubų jėgos boksa ir ne kartą slapčia mėgino smūgiuoti mano brolių pilvą ir kepenis. Bet Vilkickas ištardavo: brek, ir atplėsdavo Davydavičių nuo mano brolio. Ir kai suskambėjo paskutinis gongas, o mano brolis pavargęs nuleido rankas, Davydavičius atvirai smogė jam žemiau juostos. Dar niekada mergaičių gimnazijos salėje nebuvo taip tylu kaip tą akimirką. Vilkickas pablyško ir iškėlė ranką: mes su Šociku visada buvom džentelmenai ringe. Boksininkai – tai tauri žemės druska. Ir aš sakau jums: kai boksininkas netenka savo sūrumo, jis išmetamas iš ringo kiaušėms. Įžūliai šypsodamasis, lyg apgailėstaudamas, Davydavičius skėstelėjo rankom, pasilenkė prie mano brolio ir sušnibždėjo į ausį: jeigu dar kartą išgeisi vilnos, aš padovanosiu Juditai karolius iš tavo dantų!

Kirpėjas Finkelis baigė skusti mano galvą ir nusausino ją rankšluosčiu.

– Retkarčiais mėgstu odekoloną, – pasakiau.

– Nebeliko odekolono, – pasakė Finkelis.

– Labai gaila, – pasakiau. – Mano brolis taip pat mėgo odekoloną, nors ir nesikirpdavo. Ir tai jį pražudė. Tą patį vakarą jis stovėjo vilnų karšyklos duryse ir keistai šypsojosi. Aš atnešiau karolius, pasakė jis Juditai. – Kokius? – Iš dantų! Ir jis praskleidė nosinę, ir juodoji Judita pamatė sauja dar seilėtų ir kraujuotų dantų. O kaip tu dabar valgysi? – paklausė ji, ir jos plaukai atrodė dar juodesni, visai kaip anglis. Davidkė dabar valgys tik košę ir vilną! Judita kietai sučiaupė lūpas ir, nusigrėžusi nugarą, paleido tuščią karšimo mašiną. Mano brolis juokėsi kvailai, be garso, ir jo širdis buvo visiškai liūdnam kaip išmestas iš lizdo plikas paukščiukas. Judita išjungė mašiną ir riktelėjo: ak, atstokit nuo manęs, piktadėjai. Aš jūsų nepažįstu!

Mano nelaimingas brolis taip pat mėgo odekoloną, nors ir nesikirpdavo. Ir tai, kaip sakiau, jį pražudė. Tą pačią naktį jis negalėjo miegot ir neturėjo nė vieno draugo nei motociklo. Jis atsigulė į vaikišką vežimėlį ant mergaičių gimnazijos kalno ir pasileido visu greičiu žemyn, į tamsą. Ir tai buvo paskutinė jo kelionė. Vežimėlio ratai įsuko jo moteriškai ilgus plaukus, ir nevaldomas vežimėlis atsitrenkė į betoninį tvoros stulpą, sutraiškydamas vargšę mano mylimo brolio galvą.

Aš atsistojau ir nusimečiau baltą paklodę. Finkelis šlavė gelsvus ir juodus plaukus. Saulė jau buvo anapus žibalo krautuvės, ir mano galva blizgėjo blausiai lyg poliruota, ir mano akys veidrodyje buvo didelės kaip aliuminės lėkštės...

Šaltenis, Saulius. *Atminimo cukrus: Apsakymai*. – Vilnius: Vaga, 1983.

Buvusi žydų chasidų sinagoga Utenoje

Alternatyvusis gero turinio televizorius ir žiniasklaida Lietuvoje

Ieva Marija Mendeikaitė

Bėgant laikui ir modernėjant technologijoms, darosi vis akivaizdžiau, kad senas geras televizorius savo vietą užleidžia tokioms platformoms, kaip YouTube, Twitch, Netflix ir t.t. Tikriausiai didžiausią komfortą žiūrovui suteikia tai, kad per šiuos informacijos kanalus jis gali pasirinkti tai, ką žiūrėti nori pats ir ne tai, ką tau pagal planą turi rodyti senas geras „telikas“. Nebelieka tam tikrų prodiuserių „iš viršaus“, sudėliotų televizijos programų tvarkaraščių, viską, ką nori žiūrėti, pasirenki pats ir dar geriau – kada nori tai žiūrėti.

Labai gerai yra tada, kai informacijos kanalus, kuriuos pasirenki žiūrėti per šias platformas, esi gerai pasirinkęs ir kritiškai įvertinęs jų teikiamą naudą (netgi tuomet, kai kanalas yra skirtas humorui), patikrinęs, ar kanalo prodiuseriai ir kūrėjai neturi paslėptų motyvų ir interesų, kurie galimai būtų susiję su šališkais politiniais ar kultūriniais, socialiniais produktų vertinimais. Nes kartais tokių kanalų tamsioji pusė gali būti labai puikiai paslėpta ir pamatyti ją gali būti labai sunku, o šios informacijos daroma įtaka per metų metus pamažu nepastebimai pradeda išryškėti skaitytojo ar žiūrovo pasaulėžiūroje, idėjų formavime.

Lietuvoje kuriantys žiniasklaidos kanalai Delfi, lrytas.lt ir kiti ne kartą buvo kritikuoti dėl šių portalų dažnai mėgstamo ir naudojamo „emocinio intelekto“ antraščių „kabiliuko“ – antraštėse iškart pateikiamas tam tikras emocinis įvertinimas ir skaitytojui tarsi automatiškai sudaroma nuomonė, kad šis tekstas bus apie tai, kaip blogai, negera arba Lietuvoje, arba savivaldybę atstovaujančiam ir miestui vadovaujančiam politiniam bei socialiniam veikėjui. Panašūs dalykai yra daromi ir tuomet, kai labiausiai akį traukiantys faktai paminimi straipsnio pradžioje, o į pabaigą šie aspektai pamažu pradeda nykti ir jau pateikiama aktualesnė straipsnio temos informacija. Tad pasirinkti tam tikrą žiniasklaidos platformą – rimtas darbas, kuriam reikia tikrai gana nemažai laiko, bet vėliau jis turėtų atsipirkti skaitant ar klausantis jau kokybišką ir patikimą informaciją teikiančio kanalo.

Na, o atlikusi tokią paiešką ir kritiškai įvertinusi tam tikrą spaudos ar video kanalų patikimumą, sudariau nedidelį sąrašą tų, į kuriuos, mano subjektyvia nuomone (kuria, jeigu laikysimės anksčiau nurodytų instrukcijų, taip pat reikėtų kritiškai patikrinti, bet tikiuosi, kad to neprireiks), tikrai vertėtų atkreipti dėmesį.

Pirmas jų – „Žinių radijas“; šis informacinio ir intelektualinio pobūdžio kanalas yra girdimas tiek per radiją, tiek per YouTube (būtent čia aš ir atradau juos) platformas. Ir šis kanalas yra remiamas garsių ir įdomių žmonių, kurie jam skiria laiko: tai Algis Ramanauskas, Beata Tiškevič, Gabrielius Liaudanskas-Svaras, Rytis Zemkauskas, Raigardas Musnickas, Aistis Mickevičius ir daugybė kitų žymių ir tikrai turinčių apie ką pakalbėti žmonių. Labiausiai man patinka tai, kad „Žinių radijas“ yra mažiausiai komercinės ir „populiariąsias“ temas

Atnaujintoje „Žinių radijo“ studijoje – vedėjai Darius Matas ir Asta Lataitytė

aptarinėjanti media platforma, tad įsijungus jų YouTube kanalą ar internetinį puslapį nebus to, ką ir taip kiekvieną rytą matome atsidarę išmaniuosius telefonus daugumoje media portalų. Šioje media platformoje galima išgirsti ekspertų (turiu omenyje EKSPERTŲ) nuomonę apie tai, kaip kovoti su depresija, kaip prižiūrėti ir maitinti savo smegenis, apie visuomenės klijuojamas etiketes, itin guvius socialinius stereotipus, kaip vaikystė daro įtaką augančiai asmenybei ir daugelį kitų. Taip pat kanale figūruoja ir įdomūs interviu, susiję su mokslo ir psichologijos sferomis, su humoru, muzika, menu, kelionėmis. Taip, kad kokybišką turinį čia gali rasti kiekvienas įvairių interesų turintis žmogus.

Dar viena rekomendacija – ypatingai paaugliams ar su kitokiomis platformomis norintiems susipažinti suaugusiems – visuomeninio veikėjo Olego Šurajevo ir prodiuserių grupės kurtas „1k“ kanalas YouTube. Šiame kanale rasite įvairaus spektro temų, kurias aptarinėja Lietuvos visuomenė šiuo metu, opiausias jos problemas. Didžiausias kanalo pliusas – Olego humoras (Olegas – garsus komikas, du jo suruošti 'stand up' pasirodymai šią vasarą buvo visiškai išpirkti per pirmąsias dešimt valandų). Satyra ir

ironija yra jo arklukas, ir nereikia būti intelektualiu filosofu, kad gebėtum ją suprasti, tereikia bent minimalaus humoro supratimo ir neventi autoironijos. Ją Olegas išstobulines tikrai pagirtinai. Būtent šiame kanale aptarinėjamos socialinės problemos yra taip gražiai ir paprastai pašiepamos ir paaiškinamos, kad dažnas žiūrovas jų priimti nerimtai negali, nes per humorą problemos yra geriausiai išanalizuojamos, o kiekviename juokelyje turi būti bent dalis tiesos, kad jis būtų geras. Olegas tai puikiai žino ir tuo naudojasi kaip profesionalas. Tačiau po ironijos ir pašaipos kauke slepiasi meilė ir empatija, ir toks yra pagrindinis šio kanalo tikslas – skleisti ir puoselėti kokybišką turinį, kuris keistų žmonių požiūrį į tokią pat kokybę, kuri dar ir juos pralavin-tų.

Kultūros kronika

Liepos mėn. vyko „Beer Sheva Fringe“ – didžiausias scenos menų renginys pietų Izraelyje, žiūrovų sulaukiantis iš viso Negevo dykumos regiono. Festivalis tris dienas apima visą Beer Ševos miesto senamiestį, jame esančius du teatrus, teatro aikštę ir kitas viešąsias erdves. Lietuviškam šiuolaikiniam šokiui atstovavo kolektyvas „Nuepiko“. Po šiuo vardu susibūrė jauni, bet jau patyrę šokėjai ir choreografai iš Kauno – Marius Pinigis, Marius Paplauskas ir Andrius Stakelė. Kūrėjai į Izraelį atvyko su spektakliu „(G)round ZERO“. Šis kūrinys šmaikščiai ir energingai įtraukė žiūrovus į dviejų šokėjų – M. Pinigo ir M. Paplausko – vienas kitam metamą iššūkį, balansuojantį ant kovos ir žaidimo ribos, akistatos ringe naratyvą skaidant šmaikščiais A. Stakelės solo tarpais bei muzika. Izraelyje „Nuepiko“ įrodė, kad geras humoras ir nuoširdi bei atvira komunikacija su publika – kalba, suprantama visame pasaulyje.

Pagal proporcijas daugiausiai lietuvių apgyvendinti miestai Amerikoje

Romualdas Kriaučiūnas

Netikėtai interneto ZIPAtlas svetainėje užtikau ilgą sąrašą miestelių ir miestų, proporcingai turinčių aukščiausią procentą lietuvių kilmės gyventojų. Atsispausdinau pirmų šimto vietovių sąrašą ir noriu pasidalinti ten sukauptą informaciją.

Remiantis American Community Survey, US Census Bureau 2014 m. duomenimis, JAV gyvena 652 790 lietuvių kilmės žmonių. Ne paslaptis, kad didelė dauguma jų yra susitelkę Šiaurės rytų ir Vidurio vakarų valstijose. Daugeliui tai gerai žinoma. Mažiau žinomas yra „tirštumas“, lietuvių proporcija įvairiuose miesteliuose ir miestuose. Atidžiau pažvelgus į šimtą vietovių, štai kokiose valstijose jos yra.

Lygiai pusė išvardintų vietovių yra Pennsylvania valstijoje! Illinois valstijai tenka devynios vietovės, Massachusetts ir Michigan – po 4 vietoves; Indiana – 3. Po dvi vietoves – Virginia, Colorado, New York, Vermont, Main, Wisconsin valstijose. Po vieną miestelį ar miestą šiame daugiausiai lietuvių prigludusiam sąraše yra Texas, New Mexico, Idaho, Ohio, Maryland, Florida, West Virginia, Alaska, New Jersey, California, Nebraska ir Tennessee valstijose.

Dabar pažvelkime į tą šimtą vietovių ir ten gyvenančių lietuvių proporcijas. Sąraše yra aštuonios vietovės, kur gyvena mažiau nei šimtas gyventojų. Mažiausia gyventojų – vos 35 – turi Newkirk New Mexico valstijoje. Kitose aštuoniose vietovėse gyventojų skaičius yra per 10 000 žmonių. Skaitlingiausias miestas – Pittston, PA – turi 37 883. Likusiose 84 vietovėse gyventojų yra nuo 100 iki 10 000.

Pagaliam prieiname prie tirščiausiai lietuvių apgyventos vietovės Amerikoje. Ta garbė tenka Chambersville, PA, turinčiam 55 gyventojus. Net 31.81 procentas yra lietuviai. Antra vieta tenka Selzer, PA – 3307 gyventojai. Čia lietuviai sudaro 27.46 procentus. Trečia vieta atitenka New Point, VA – 119 gyventojų, 21.87 procentas yra lietuviai. Toliau pagal mažėjančius procentus eitų New Philadelphia, PA, Newkirk, NM, Cumbolta, PA, Shenandoah, PA, Yellowtail, MT, Girardville, PA ir Middleport, PA. Tame dešimtuose septynios vietovės yra Pennsylvania valstijoje!

Dėl įdomumo paminėsiu, kad šimtinės pabaigje rikiuojasi Oakville, CT, Tamaqua, PA, Mount Summit,

Katmajaus nacionalinis parkas, Alaska

IN, Cedar Creek, NE ir Eva, TN. Paskutinioji paminėta vietovė turi 574 gyventojus. Iš jų 3.59 procentai yra lietuviai.

Nustebau šiame sąraše radęs vietovių iš valstijų, kuriose apie lietuvišką veiklą nesu girdėjęs. Tai New Mexico, Idaho, West Virginia, Alaska ir Tennessee. Įdomiausia, kad ten esantys miesteliai pateko į 100 lietuvių proporcingai daugiausiai apgyventų vietovių sąrašą.

Laikinau atidėjus skaičius į šoną, vėl grįžau prie šimtuko. Pirmiausia, reikia prisipažinti, kad didelė dauguma tų vietovių man negirdėtos. Kitos – girdėtos, ypač Pennsylvania valstijoje, anglių kasyklų regione, kur pirmieji lietuviai emigrantai įsidarbindavo. Šalia jau pateiktų vietovių iš tos valstijos dar paminėsiu keletą kitų. Skliausteliuose nurodomas lietuvių procentas toje vietovėje: Cumbola (15.06 proc.), Shenandoah (14.65 proc.), Grandville (13.96 proc.) ir Middleport (12.99 proc.).

Iš keturių Michigan valstijos vietovių trys man gana gerai pažįstamos: Union Pier, Irons ir Custer. Pastarosios dvi yra anksčiau taip vadintoje „Mažoje Lietuvoje“. Tik viena iš trijų vietovių Indiana valstijoje man yra gerai žinoma nuo jaunystės – tai Beverly Shores.

Iš devynių Illinois valstijoje esančių miestelių man žinomi tik Hickory Hills ir Lemonto miestai, esantys netoli Čikagos. Kiti septyni yra centrinėje

ir pietinėje valstijos dalyje, turintys vos keletą šimtų gyventojų, su viena išimtimi – Westville, kur gyvena net 4 622 gyventojai. Spėju, kad ten gyvenantys lietuviai yra angliakasių palikuonys. Iš jų visų išsiskiria Lemonto miestas su 20 004 gyventojų. Šimtinės sąraše jis beveik pabaigoje, 95-toje vietoje. Ten „vos“ 3.65 proc. gyventojų sudaro lietuviai. Dominuoja lenkai – 33.7 proc. gyventojų. Toliau – vokiečiai (25.7 proc.), airiai (20.8 proc.), italai (12.1 proc.) ir angliai (4.5 proc.). Tačiau lietuviams Lemonto miestas yra tarsi gyvo, alsuojančio lietuviškumo oazė. Čia yra Pasaulio lietuvių centras ir jame esantys telkiniai bei organizacijos: šeštadieninė mo-

kykla, Meno galerija, Lietuvių Fondas, sporto salė, renginių salės ir t.t. Ten taip pat yra gyvenamieji butai. Atvažiuojant jau iš tolo akys pastebi pal. Jurgio Matulaičio misijos bažnyčią. Kaimynystėje yra veiktūs Ateitininkų namai. Nors Čikaga iš įpročio dažnai tebevadinama pasaulio lietuvių sostine, tas titulus geriau tiktų Lemonto miestui ir ten verdančiam lietuviškam gyvenimui.

Kaip lietuviai atsirado Hope, Alaska? Čia seniau buvo aukso kasyklos. Ta vietovė su 155 gyventojais, kurių septyni yra lietuviai, yra netoli Anchorage didmiesčio. Aštunta lietuvių tirščiausia vietovė yra Yellowtail, Montana. Prieš daugelį metų ten buvo stoma milžiniška užtvanka. Tai gal jų palikuonys? Čia gyvena 326 gyventojai. Iš jų 14 procentų yra lietuviai. Antra vietovė šioje valstijoje yra Haugan – 51 gyventojas. Keturi procentai jų yra lietuviai.

Galima daryti išvadą, kad proporcingai daugiausia lietuvių apgyventos vietovės yra maži miesteliai, gal net kaimai. Didmiesčiuose gyvena daugiau lietuvių, bet jie sudaro labai mažą visų gyventojų proporciją. Pavyzdžiui, Čikaga turi 2 878 552 gyventojus. Lietuvių ten yra apie 15 000, bet jie tesudaro vos pusę procento miesto gyventojų. Panašiai, manau, yra New Yorke, Bostone, Philadelphiaje, Clevelande, Los Angeles ir kituose didmiesčiuose. Ten lietuvių yra nemažai, ypač priemiesčiuose, bet jie tesudaro labai mažą dalį visų gyventojų.

Kultūros kronika

Rugpjūčio 17-18 d. Harbino Didžiajame teatre Kinijoje gastroliavo šiuolaikinio šokio trupė iš Lietuvos – Vilniaus miesto urbanistinis šokio teatras „Low Air“. „Low Air“ Harbino Didžiajame teatre šoko du spektaklius – „Žaidimas baigtas“ ir „Feel link“. Vėliau trupė dalyvavo Pekino naujojo šokio festivalyje. Šokėjai ir choreografai Laurynas Žakevičius ir Airida Gudaitė festivalio metu vedė šokio meistriškumo pamokas, dalyvavo diskusijoje apie šiuolaikinio šokio šiandieną. Pekino naujojo šokio festivalyje Lietuvos šiuolaikinis šokis pristatomas jau antrą kartą. Praėjusiam festivalyje, vykusiam prieš dvejus metus, Pekino publika turėjo progos pamatyti Manto Stabačinsko ir Mariaus Pinigio duetą „ID: D&G“, Stage Strangers „Contemporary“ ir šokio teatro „Dansema“ spektaklį kūdikiams „Stebuklai“.

Rugpjūčio 19-21 d. Kinijoje pristatyta jaunųjų Lietuvos kino režisierių moterų programa „Typing The Future“. Emilijos Škarnulytės filmas „Sirenomelia“, Gerdos Palušytės „A Desire For Things To Work“, Gerdos Krutajos „All Is Nature“ ir Jurgos Zabukaitės „Une Chambre A Soi“ rugpjūčio 19 d. parodyti Pekino menų rajone 798 įsikūrusiame UCCA Ullens šiuolaikinio meno centre, rugpjūčio 20 d. – Šanchajaus Tongji knygynė, o rugpjūčio 21 d. – Šanchajaus kultūros centre OCAT. Filmų peržiūras lydėjo diskusija su žiūrovais. Tai jau antras didelis renginys šiais metais, pristatantis šiuolaikinį Lietuvos kiną Kinijoje. Birželio pradžioje septyniuose Pekino kino teatruose vyko Lietuvos kino dienos, kurių metu žiūrovams parodyti 7 lietuviški filmai, o šių filmų prodiuserių delegacija susitiko su Kinijos kino industrijos atstovais dėl tolesnio bendradarbiavimo.